

АСТРАЛНА СЕМАНТИКА НА ИЗОБРАЖЕНИЯ ВЪРХУ ОБРЕДНИ ХЛЯБОВЕ

Цветана Ненова

Научен център за фолклор и литература „Св. Димитър Басарбовски” – Русе

Изследователите, които се спират върху изображенията на обредните хлябове ги разделят за яснота в три групи – със стопанска тематика, с религиозни символи и с орнаментално решение ¹. Сред най-често срещаните названия на изображенията са „гумно”, „харман”, „ток”, „кошара”, „рало”, „кола” и др. Хлябовете със „стопанска” тематика са характерни за Бъдни вечер, рядко за Гергьовден. Изследвачите не дават задоволителен отговор защо изображенията не включват много повече освен изброените аграрни атрибути. Според нас, отговор може да ни даде опитът за поставяне на проблема в синхронен план, при което експлицира митопоетическата парадигма в повествованието на „видимият мит”.

Хлябовете, наречени „гумно”, „харман”, „ток”, всъщност са проекция на небето („меден ток”) в неговия снижен, обреден вариант. В процеса на десакрализация и десемантизация „харманът” се осмисля като селскостопански двор, върху хлябовете се появяват изображения на стопански постройки и къщи, в по-ново време се изобразяват и конкретните къщи на домакините, изготвили хляба, включващи подробности, удостоверяващи това. ² В същото време названието на хляба се запазва, някъде получава и нова номинация – „къща”.

„Рало” и „кола” са хлябове с широко разпространение. Те отразяват съзвездията Рало, Ралица (Орион) и Кола, Мечка (Голямата Мечка). Изображенията присъстват и по хлябове с други названия, включващи повече от едно изображение – най-вече коледни погачи. Възможно е в миналото те да са отразявали звездното небе по Бъдни вечер. В украсата на хлябовете, наричани „харман” често се включват топчета, обяснявани като „купи сено”, които асоциативно се свързват с Кумовата слама (Млечния път) и темата за звездното небе.

Тези три съзвездия са с най-голяма значение в системата на обредната култура и народната вяра на българите, което прави закономерно широкото им присъствие сред изображенията по коледните хлябове и в по-широк контекст – сред „астралното” присъствие в тази част от календара. ³

За Гергьовден в Русенско се прави хляб, украсен със седем слънца. По всяка вероятност седемте орнамента не са слънца, а звездите от съзвездието Квачка (Власци), които също са седем на брой. Точно по Гергьовден съзвездието се скрива и се показва на Летен Тодоровден. В Божичен, Русенско за Гергьовден правят пита, която украсяват с пластични форми на пиленца от тесто ⁴, които отново привличат разглежданата тема към астралния образ Квачка с пиленца.

Без да изчерпваме всички примери, а и темата, смятаме, че изложеното дотук може да послужи за доказателство на изказаната по горе хипотеза за астрална обвързаност на изображенията на обредни хлябове, обусловена от фолклорно-митологичната поетика.

БЕЛЕЖКИ

1. Янева, С. Български обредни хлябове, С., 1989, 79.

2. На въпроса какви са тия пръчици пред вратата на къщата, моделирана върху хляб за Бъдни вечер, Велика Камбурова (р.1918 г., с. Сваленик, Русенско) обясни, че това са стъпала. (Защо три?) „Ми толкова са пред нас стъпалата”.

3. Срв. преношуването на пръстените „под звезди” при Ладуване по Васильовден или кудкудякането над шиник (сито, решето) с яйца по Игнажден (пълно решето с яйца - в гатанки „небето и звездите”.
4. По сведение на И. Сиракова и Е. Табакова, Етнографски отдел на Исторически музей – Русе.